

בס"ד פרשת מצורע : מדוע לא מטמאים אדם הרואה צרעת בזמן הזה

פתיחה

בפרשת השבוע מתמקדת התורה בעיקר בנגע הצרעת, בשאלה מתי הכהן (שהוא הקובע אם האדם טמא או טהור) מטמא את המצורע, כיצד יש לנהוג במקום ספק, ומראות הנגעים השונים וכו'. דנו הראשונים בשאלה האם יש מצווה ללכת לכהן שיכריז שאכן מדובר בנגע הצרעת:

א. **הרמב"ם** (עשין קא - קג) סבר, שעל אף שכאשר הכהן רואה את הנגע ומכריז שהוא טמא יש בכך מצוות עשה (וכן בתהליך הטהרה יש מצווה), מכל מקום אין מצוות עשה למי שמסופק אם נטמא, ללכת לכהן שיבדוק אם אכן מדובר בצרעת. אמנם יש להעיר, שאם אדם חושב שמדובר בצרעת, אסור לו לגרום להעלמתה, כלומר לקוצצה לחותכה וכדומה וכפי שנראה בהמשך.

ב. מדברי **החנינוך** (מצווה קסט) ניתן להבין שהוא חולק על הרמב"ם וסובר, שבנוסף למצוות העשה להתנהג על פי דיני התורה במקום בו האדם נטמא, יש מצווה נוספת על אדם שמסופק אם הוא טמא, ללכת לכהן שיורה לו מה מעמדו ההלכתי, ולא יתעלם מהחשש שמדובר בנגע ויאמר שכל הנראה מדובר במקרה ולא בצרעת, ובלשונו:

"לטמא אדם מצורע, כלומר שמצווה היא עלינו שכל מי שיהיה מצורע שיבוא אל הכהן לשאול על צרעתו והכהן יטמאנו או יטהרנו, והוא יתנהג על פי התורה הכתובה כאשר יצוונו הכהן. ולא יקח הדבר כחולי הבא במקרה, אלא ייתן לב עליו וידע כי גודל עונו גרם אותו, שנאמר אדם כי יהיה בעור בשרו וגו', והוא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים".

נראה שגם **הרא"ש** פירש כדבריו, ומשום כך כאשר המשנה במסכת נגעים (ג, ב) כותבת, שאם חתן ראה צרעת באחד מימי השבע ברכות שלו, הוא יכול לבוא אל הכהן לאחר השבע ברכות. וכתב הרא"ש (שם), שדין החתן שונה מדין אדם רגיל שחייב לבוא מיד אל הכהן, ואם אינו הולך בית דין מביאים בעל כורחו כדי שיקיים את מצוות העשה "והוא אל הכהן".

בעקבות התורה הכותבת באריכות על נגע הצרעת, נראה את המחלוקת בין המפרשים האם נגע הצרעת נוהג בזמן הזה. כמו כן נראה לדעות הסוברות שאכן היא נוהגת, מדוע בזמן הזה אדם שרואה סימנים העלולים להתפרש כצרעת אינו הולך לכהן (או לחכם שיורה לכהן מה הדין במקרה זה), והאם מותר להצמיח שיער באמצעות משחות במקום שיש בו צרעת.

צרעת בזמן הזה

האם צרעת נוהגת בזמן הזה? ייתכן שיש בכך מחלוקת בין רבי טרפון לרבי יוחנן:

א. הירושלמי במסכת סוטה (ב, ב) מספר שרבי יהודה ליווה את רבי טרפון לביתו, ורבי טרפון הגיש לו מקל ארז בו טיהר מצורעים. מתוך מעשהו הסיק רבי יהודה מספר הלכות, כאשר אחת מהן היא שרואים ומטהרים מצורעים גם שלא בזמן הבית, כי למרות שרבי טרפון ראה את המקדש בבניינו, המעשה היה לאחר חורבנו.

ב. לכאורה, מקור החולק יש בדברי הפסיקתא זוטרתי (שמות ד, ו). בפסיקתא כתוב, שכאשר ידו של משה הפכה למצורעת, לא הייתה טמאה בטומאת צרעת האמורה בתורה הדורשת הסגר, גילוח השיער וכו', כיוון שצריך כהן שיטמא את הנגע. מיד לאחר מכן הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן האומר, שלאחר חורבן הבית לא נוהגים דיני צרעת, ובלשון הפסיקתא:

"אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה אמרת והן לא יאמינו לי, ואני יודע שהן מאמינים בני מאמינים, דכתיב והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית טו ו), חייך שאתה לוקה בצרעת. דבר אחר, כי ידו של משה רבינו לא נטמאת, לפי שאין טומאה לנגע אלא על פי כהן, וכן אמר רבי יוחנן משחרב בית המקדש אין טומאה ממצורע".

אולם בפועל, נראה שיש לפרש אחרת (וכפי שנראה להלן) את דברי רבי יוחנן, שהרי כפי שכתבו **התוספות** (כתובות ח ע"א ד"ה רב) **והריטב"א** (שם ד"ה כי) למרות שרבי יוחנן היה בן דורו של רב, רב נחשב תנא ולכן חלק על תנאים - רבי יוחנן נחשב רק כאמורא, ולכן לא מסתבר שחלק על רבי טרפון שהיה תנא, ואכן להלכה פסק **הרמב"ם** (מצורע יא, ו) שדיני צרעת נוהגים גם בזמן הזה¹.

אם אכן כך, עולה השאלה בזמן הזה במקרה של חשש צרעת מדוע לא הולכים אל כהן שיבדוק את הנגע? השאלה מתחזקת לאור דברי החינוך והרא"ש שראינו בפתיחה שסברו, שהמתעלם מנגע ולא הולך לכהן לבודקו עובר בעשה. למעשה כפי שכתב **רבי עקיבא איגר**, אין יישוב מספיק טוב לשאלה זו, אך האחרונים ניסו להעלות מספר אפשרויות ליישב המנהג:

א. כהנים מוחזקים

אפשרות ראשונה ליישב את הסתירה, מבוססת על סוגיה שראינו מספר פעמים בעבר בהקשרים שונים (קרח שנה א', נשא שנה ד', תזריע שנה ד') אודות כשרותם ומעמדם של הכהנים בזמן הזה. כפי שכותבת הגמרא במסכת כתובות (כה ע"א), בעקבות חורבן הבית הראשון והגלות שהתרחשה בעקבותיו, התעורר ספק במעמדם של הכהנים.

החשש היה שמא במהלך הגלות, התחתנו הכהנים עם נשים הפסולות להם (גרשה, זונה וכו'), ופסלו את עצמם מהכהונה. ועוד שמא אנשים קראו לעצמם כהנים, למרות שלא היו כאלה (עיין למשל יביע אומר אבה"ע ז, ט). בעקבות כך נקט **הרמב"ם** (איסורי ביאה כ, א), שבניגוד לכהנים בעבר שהיו קדושים בוודאי, כיום הכהנים הם רק כהני 'חזקה'.

למה הכוונה שהכהנים הם כהני החזקה? הפוסקים נחלקו לשתי קבוצות, כאשר ייסוד המחלוקת הוא כיצד להבין את ט"ב חזקת הכהונה. קבוצה אחת מצדדת בעמדה שחזקת הכהנים היום היא לא ממש חזקה, אלא חזקה בתורת ספק. קבוצה שנייה מצדדת בעמדה, שחזקת הכהונה כיום היא חזקה לכל דבר ועניין (חזקת וודאי). ולמחלוקת זו יש מספר נפקא מינות:

¹ אם אכן מעמדו של רב כתנא ושל רבי יוחנן כאמורא, מדוע הגמרא במסכת ביצה (ד ע"א) קובעת שבמחלוקת רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן? **הריטב"א** (שם) תירץ, שרבי יוחנן היה חכם מרב ולכן הלכה כמותו, אך לא הספיק לעבור 'הסמכה' להיות תנא. דבריהם עונים על השאלה גם מדוע רבי יוחנן לא ראה בעיה לחלוק על רב, כיוון שלמרות ההסמכה היה חכם ממנו (ועיין **אור זרוע** הל' ערב שבת סי' כב, ו**אגרות משה** אבה"ע ד, קכ).

השלכה ראשונה: הרמ"א (יו"ד שכב, ה) כתב, שלמרות שניתן לתת חלה לכהן בחוץ לארץ אם טבל ונטהר מטומאתו, בזמנינו לא נותנים. בטעם הדבר נימק **הש"ך** (שם, ט) בשם **המהר"י וייל**, שכיום לא מחזיקים את הכהנים ככהני ודאי, ולכן אין לתת להם לאכול את החלה מחשש שמא יאכלו חלה שאינה שייכת להם, וכן כתב **המהרש"ל** (יש"ש ב"ק ה, לה):

"ובעונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו. והלוואי שלא יהא נתבלבל זרע קדש בחול. אבל זרע כהנים ולוויים קרוב לוודאי שנתבלבלו. ואם לא כולו, הרוב נתבלבל, ואם לא הרוב, בוודאי קרוב למחצה נתבלבלו. ומשום הכי גם כן נהגו האידנא (= בזמן הזה) שלא ליתן החלה לכהן קטן או לכהן שטבל לקרי. משום דלא מחזיקין בזמן הזה לכהן ודאי".

חלק מהפוסקים וביניהם **הקריית ספר** (איסורי ביאה פרק כ) ו**ערוך השולחן** (שכב, כא) חלקו ותמחו על דבריהם. מדוע להחליש את כוח הכהונה בזמן הזה? והרי חזקת הכהונה מספיק משמעותית. משום כך דחו את הבנת הש"ך שאין כיום כהני וודאי, וסברו שחזקת הכהנים היא בתורת ודאי, ומותר לתת חלה לכהן שטבל מטומאת קרי או לכהן קטן שלא ראה קרי מעולם.

השלכה שניה: כאשר אדם מעשר את פירותיו, עליו לתת מעשר ללוי. **החזון איש** (שביעית, ה, יב) נקט, שמכיוון שאין וודאות שהלוויים אכן לוויים, אין חובה לתת להם מעשרות. מה עוד, שיש חשש שאנשים ישקרו שהם לוויים כדי לקבל מעשרות. **המהר"ט** (א, פה) חלקו וסבר, שגם בזמן הזה חובה לתת מעשר ללוי מכיוון שהלוויים בחזקת וודאי, וכך פסק **הרב עובדיה** (קצירת השדה עמ' 43).

השלכה שלישית: על בסיס העיקרון שמעמד הכהנים אינו כבימים עברו, כתב **הרדב"ז** (תרומות ז, ט), שהסיבה שלא מטמאים היום מצורעים גם במקרים שרואים וקיימים סימני צרעת, שאין בזמן הזה כהנים מיוחסים, והרמב"ם פסק שכדי לדון דיני מצורע צריך כהן מיוחס (וגם הסוברים לעיל שניתן לסמוך על חזקת הכהונה, עדיין מדובר בחזקה ולא בכחן סמוך בוודאי), ובלשונו:

"והוא שיטמא אותו כהן מיוחס וכו'. דכתיב ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, ואפילו שנראו בו סימני החלט הרי הוא טהור עד שיטמאנו כהן מיוחס ומזה הטעם אין טומאת נגעים נוהגת בזמן הזה, שהרי טהרת המצורע נוהגת בארץ ובחוץ לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית, אלא ודאי מה שלא נהגו בה מפני שאין עתה בינינו כהן מיוחס".

ערוך השולחן (הענין טהרות צ, יב) חלק וסבר, שלמרות שהכהנים אינם מיוחסים בזמן הזה בכל זאת ניתן לסמוך על חזקת הכהונה כדי לטמא אדם בצרעת. בטעם הדבר חידש, שרק כאשר ישנם כהנים מיוחסים אז אי אפשר להתבסס על חזקת שאר הכהנים, אבל כאשר אין כלל כהנים מיוחסים גם כהן מוחזק יכול לטמא בצרעת (וכן עולה מסקנה דומה אך מטעם אחר בדברי חיים אבה"ע א, י).

טעמים נוספים

א. טעם נוסף העלו **הראב"ה** (ס' תתמ) ו**הרדב"ז** (מצודת דוד, מצווה תמו) להסביר מדוע לא מטמאים מצורע בזמן הזה. שכן כפי שכתב הרמב"ם (א, ג) בשביל לדון דיני הצרעת צריך לדעת את כל סוגי הנגעים השונים, מראותם והשוני ביניהם. לכן בעוד שבעבר היתה מסורת איזה צבע הוא צבע של צרעת, הרי שבזמן הזה מסורת זו אבדה.

הרב אשר וייס (תזריע, טומאת צרעת) לא קיבל טעם זה, כיוון שאם אכן יש צורך במסורת לשם כך, איך ייתכן שמעבירי המסורת לא העבירו אותה, וגרמו לכך שדיני צרעת ייעלמו מעם ישראל? ועל אף שגם בעניינים אחרים אבדה המסורת למשל איזה צבע נחשב אדום וכדומה, במקרים אלו לא בטלה ההלכה לגמרי אלא מחמירים בה, מה שאין כן פה שיוצאת קולא מאי העברת המסורת.

ב. אפשרות שונה העלה **האור שמח** (טומאת צרעת יא, ו), שכיוון שלא יודעים מה היא תולעת השני הנצרכת לטהרת המצורע, ממילא בטל דין טומאת מצורע. ועל אף שניתן לטמא מצורע גם אם אי אפשר לטהרו ואין הדברים תלויים זה בזה, מכיוון שללא טהרה על המצורע להיות מחוץ לירושלים, להתרחק מאשתו ועוד, הרי לא ייתכן שיהיה כך עד סוף ימיו, ומשום כך ביטלו דין מצורע.

ג. **החפץ חיים** (שער הזכירה חלק ו') חלק על האור שמח וכתב, שגם ללא האפשרות לטהרה עדיין הטומאה קיימת. אולם הוסיף וכתב, שכיוון שאי אפשר להיטהר מהטומאה, עשה הקב"ה חסד עם ישראל ולכן אין אנשים נטמאים מצרעת בזמן הזה. והוסיף, שבמקום הצרעת על הגוף ישנה צרעת על הנפש, ואדם שאינו חוזר בתשובה, לעתיד לבוא יתגלה קלוןו (ועיין הערה²).

הצמחת שיער במקום צרעת

למעשה בזמן הזה אין מטמאים בטומאת צרעת, אך בכל זאת כתבו רוב האחרונים שכאשר אדם רואה שצמח מראה הנראה כצרעת בבשרו או בזקנו, אסור לו לתלוש את המראה. בטעם הדבר נימקו, שהרי עוד לפני שמטמא הכהן את הצרעת יש איסור לקצוץ חשש נגע, לכן אין זה משנה האם יש כהן שיטמא או לאו.

בעקבות כך שאיסור זה קיים גם בזמן הזה, דן **הרב אשר וייס** (תזריע, ס' כג) האם מותר למרוח משחה לגידול שיער במקום בו נראה שיש נתק (דהיינו שער שנשר בעקבות חשש צרעת). למעשה כתב להקל ממספר טעמים. ראשית כתב שדעת **החזון איש**, שהגדרת נתק היא שקבוצת שיער נושרת בפתאומיות, מה שאין כן במקרה בו אדם איבד שער בשלבים.

שנית כתב, שכאשר מצמיחים את השיער, במקרה זה ההצמחה היא בגרמא באמצעות משחה, וייתכן שבכך אין איסור. **שלישית** הוסיף, אמנם **הרמב"ן** (ויקרא יג, לג) כתב שיש איסור להצמיח שיער שנשר בעקבות צרעת, אבל פירושו יחיד מבין הראשונים, ואחרים כתבו על בסיס דברי חז"ל שיש איסור לקצוץ שיער נוסף מסביב לנתק, אך לא לגדל את השיער הנתק שנשר.

רביעית, גם אם השיער היה נושר בבית אחת ויש מקום לחשוש לדעת הרמב"ן כנגד שאר הראשונים, דבר זה נכון כאשר הדברים מובאים בפירושו של הרמב"ן לגמרא, בהלכותיו וכדומה. האיסור להצמיח שיער במקום הנתק מובא בפירוש הרמב"ן על התורה, ולעיתים אין מטרת הפירוש להביא את דעתו ההלכתית אלא רק כיצד הבין את פשטי הפסוקים.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...³

² החפץ חיים מניח שצרעת הגוף הינה דבר ניסי, ומשום כך בזמן הזה הקב"ה לא מביא אותה על בני אדם. גישה זו עולה מחלק מפרשני המקרא, אולם מדברי **הרמב"ם** (צרעת טז, י) עולה שצרעת הגוף איננה דבר ניסי, ורק צרעת הבגדים והבתים מובאות על האדם בנס (ועיין במאמרו של **הד"ר סודי נמיר** (אסיא קא - קב, עמ' 19) שהביא מספר מחלות עור היכולות להיות נגע הצרעת).

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com